

MILJØVERNDEPARTEMENTET

Takk for invitasjonen! Jeg setter pris på å få komme hit i dag.

Bildet her er fra Numedalslågen.

Et av målene med villaksforvaltningen er at denne statuen ikke får stå **alene** og "fiske" i elva i framtida.

Internasjonalt ansvar

Internasjonalt ansvar

Om lag 1/3 av totalbestanden av villaksen har sine gyteområder i Norge. Vi har derfor et særskilt forvaltningsansvar for arten.

Konvensjonen om bevaring av laks i det nordlige Atlanterhav (NASCO), er den viktigste internasjonale avtalen for forvaltningen av laks i Atlanteren.

NASCOs medlemsland har blitt enige om en rekke retningslinjer, blant annet om føre-var-tilnærming i lakseforvaltningen. Denne tilnærmingen omfatter separate retningslinjer for blant annet reguleringer i fisket, forvaltning av leveområder, akvakultur, introduksjoner og utilsiktet spredning av arter.

Norge har også egne avtaler om forvaltningen av laksen i Tana, Neiden og Enningdalselva. Vi har nettopp fått på plass en ny avtale for Enningdalselva, og i dag er det først og fremst en ny avtale for Tana som krever vår oppmerksomhet.

Trusselsbilde for villaksen – Bildet er grovt sett todelt:

Ferskvann

I ferskvann står gyro, forsurening, vannkraftutbygging og andre inngrep for de største truslene for villaksen. Grovt sett kan vi si at mangeårig innsats gjør at vi har disse trusselfaktorene under kontroll.

Sjøen/havet

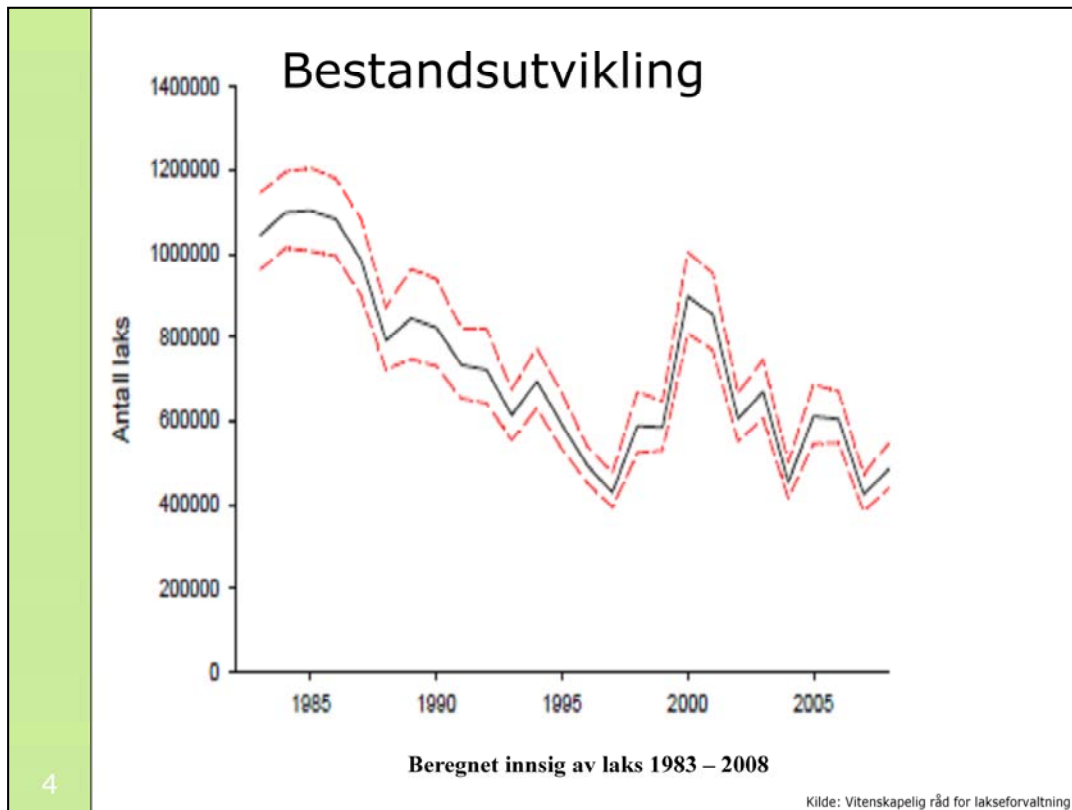
Havbruksnæringen står samlet sett for de største truslene som vi ikke har kontroll med for villaksen i dag. Jeg er spesielt bekymret for rømmings- og luseproblematikken.

Vi ser også at høsting av villaks kan gi negative effekter - ikke minst i sjølaksefisket der livskraftige og sårbare bestander kan landes i samme fangst.

I tillegg er det slik at endringer og naturlige variasjoner i økosystemet i havet er av stor betydning for villaksens oppvekstforhold og dermed sjøoverlevelse.

Disse påvirkningsfaktorene kan imidlertid vanskelig styres ut fra hensynet til villaksen. Overlevelsen i havet må derfor betraktes som en rammebetingelse for de ville laksebestandene.

Gyro, lakselus og rømt oppdrettsfisk er de største utfordringene, og kan hver for seg utrydde villaksen.

Bestandsutvikling

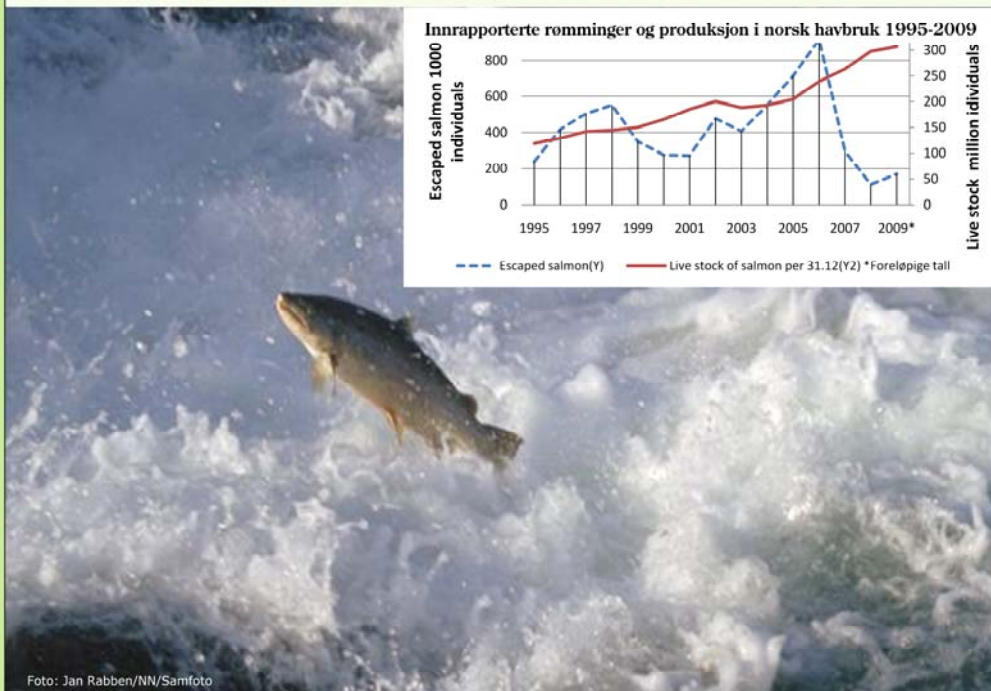
Siden 1960 og fram til i dag har vi registrert en omfattende nedgang av atlantisk laks.

Naturlige svingninger i takt med næringstilgang og vanntemperatur har vi alltid sett, men trenden er sterkt nedadgående og svært illevarslende.

Det årlige innsiget av villaks til Norge er i dag omtrent 500.000 laks, mot over en million laks for 25 år siden.

Hvorfor skjer dette ?

Rømt oppdrettslaks

Rømminger

Det står i dag omtrent 350 millioner laks i merder langs kysten vår.

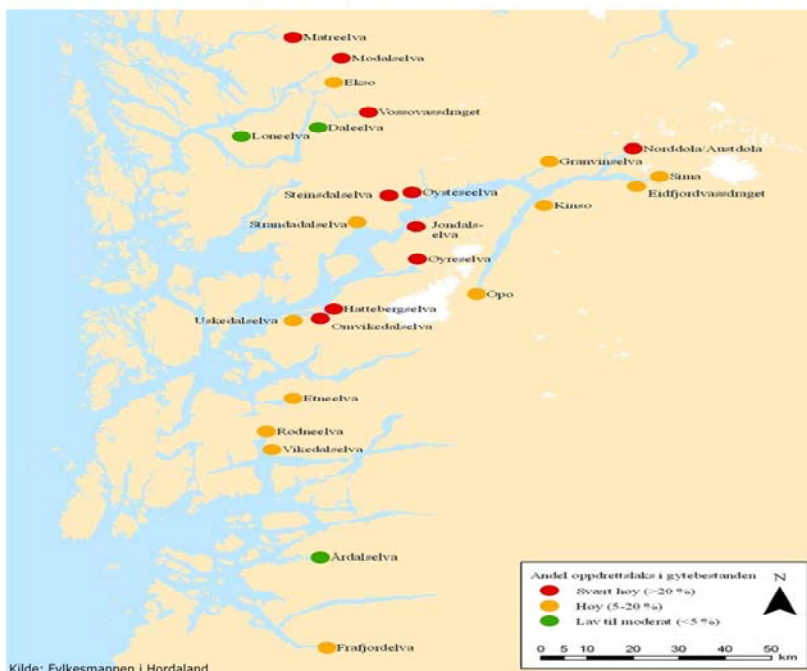
Årlig rømmer det trolig mer oppdrettslaks enn det årlige tilsiget av villaks til Norge.

Siden 1980- tallet har innslag av rømt oppdrettslaks i gytebestandene vært på om lag 16 %, og i enkelte bestander nærmere 60 %.

Det best mulige vitenskapelige grunnlaget vi har i dag, tilsier at laksebestandene ikke tåler mer enn 5 % innblanding av oppdrettsfisk.

På tross av relativt store årlige variasjoner i rapporterte rømminger, har innslaget av rømt fisk på gyte plassene vært tilnærmet stabilt de siste 10 årene.

Innslag av rømt oppdrettslaks i elver ved Hardangerfjorden

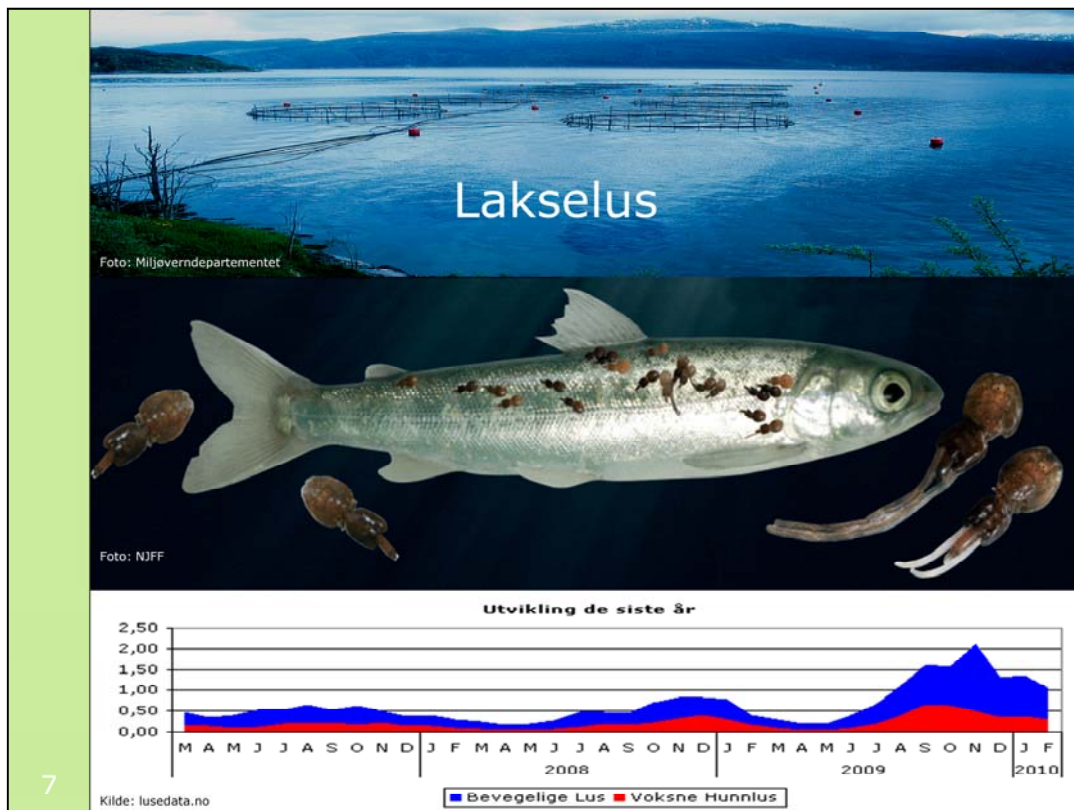
6

Rømminger

Kartet viser innslag av rømt oppdrettslaks i elver ved Hardangerfjorden.

Store innslag av rømt oppdrettsfisk er ikke bare en utfordring for framtida. I deler av landet står vi allerede midt oppi det, og det haster med å få bukt med rømmingene.

Dersom forskerne har rett i at villaksbestandene tåler maksimalt 5% innblanding, er de fleste laksebestandene i dette området ille ute.

Lakselus

Figuren viser utviklingen i utbredelse av lakselus de tre siste årene. Den viser at det er grunn til stor bekymring for villaks og sjøørret.

De lusetallene som Mattilsynet meldte om høsten 2009, er ikke forenlig med miljømessig bærekraft.

Flere oppdrettslaks i sjøen gir flere verter for lusa å formere seg på. Et økende omfang av nedsatt følsomhet og påvist resistens mot avlusningsmidler, gjør situasjonen svært alvorlig.

I følge Mattilsynet er resistensproblemet betydelig. Problemet er fremdeles størst i Nord-Trøndelag og Sunnhordaland, men det er også problemer sør i Nordland.

Lakseparasitten *Gyrodactylus salaris*

Lakseparasitten *Gyrodactylus salaris*, som er en ferskvannsparasitt, er en av de største truslene mot villaksen. Parasitten ble første gang introdusert til Norge med en smolttransport fra Sverige på midten av 1970-tallet, og har siden ført til stor dødelighet på laksefisk i 46 norske vassdrag.

Vi har nå metoder som gjør det mulig å bekjempe parasitten selv i krevende vassdrag, og senest sist høst ble Ranavassdraget friskmeldt [se bildet fra friskmeldingen]. Men det dukker stadig opp nye vanskeligheter, for eksempel i Vefsna, der gyro nå er påvist i Fustvatnet. Vi jobber derfor på spreng med å kvalitetssikre planene på nytt.

Totalt er 16 tidligere infiserte vassdrag nå friskmeldte, og ytterligere fem er under friskmelding. Det vil likevel være behov for omfattende bekjempelse av parasitten framover, samtidig som vi må sikre at den ikke spres til nye vassdrag.

Sur nedbør/ Kalking

Sur nedbør har utryddet eller redusert forekomst av villaks i mer enn 50 elver.

I de siste tiårene er det oppnådd betydelige forbedringer i vannkvaliteten i vassdrag og kystområder.

Først og fremst skyldes dette en omfattende kalkingsinnsats og reduserte utslipp fra forurensingskilder.

I de siste årene er det brukt 88 millioner kroner på vassdragskalking årlig.

Vi arbeider nå med å revidere kalkingsplanen for de neste årene. Og ser frem til stor grad av medvirkning fra alle som har interesser i dette arbeidet.

Vassdragsreguleringer – miljøtilpasset vannføring

10

Foto: Marianne Gjørvi

Vassdragsreguleringer har i et historisk perspektiv utgjort en av de største truslene mot villaksen. De har medført at flere lokale bestander har gått tapt.

De siste tiårene har strenge miljøkrav til vassdragsreguleringer ivaretatt hensynet til villaksen på en god måte.

I tillegg har vassdragsregulantene bidratt økonomisk til drift av genbank, kultivering og habitatforbedringer.

Nye inngrep i forbindelse med produksjon av vannkraft, skal ikke skade produksjonen av laks.

Inntil 400 vassdragskonsesjoner kan revideres og vil kunne få nye miljøvilkår. I forkant av dette, skal det lages forvaltingsplaner for alle vassdrag i Norge. Miljøverndepartementets utgangspunkt er at disse skal være retningsgivende for revisjonene og skal forsøkes sett i sammenheng innenfor hele vannregioner.

Miljøverndepartementet har store forventninger om at dette vil forbedre miljøkvaliteten i mange utbygde laksevassdrag.

Laksefisket er en betydelig påvirkningsfaktor for villaksen. Vitenskapelig råd for lakseforvaltning har på grunn av den vedvarende og alvorlige bestandsnedgangen siste 30 år, anbefalt å redusere beskatningen i over 60 % av laksebestandene.

Fisket har i senere år blitt betydelige innskrenket, og det må forventes ytterligere reduksjoner i årene fremover.

Direktoratet for naturforvaltning (DN) går inn for en omfattende innstramming i sjølaksefisket i 2010-sesongen.

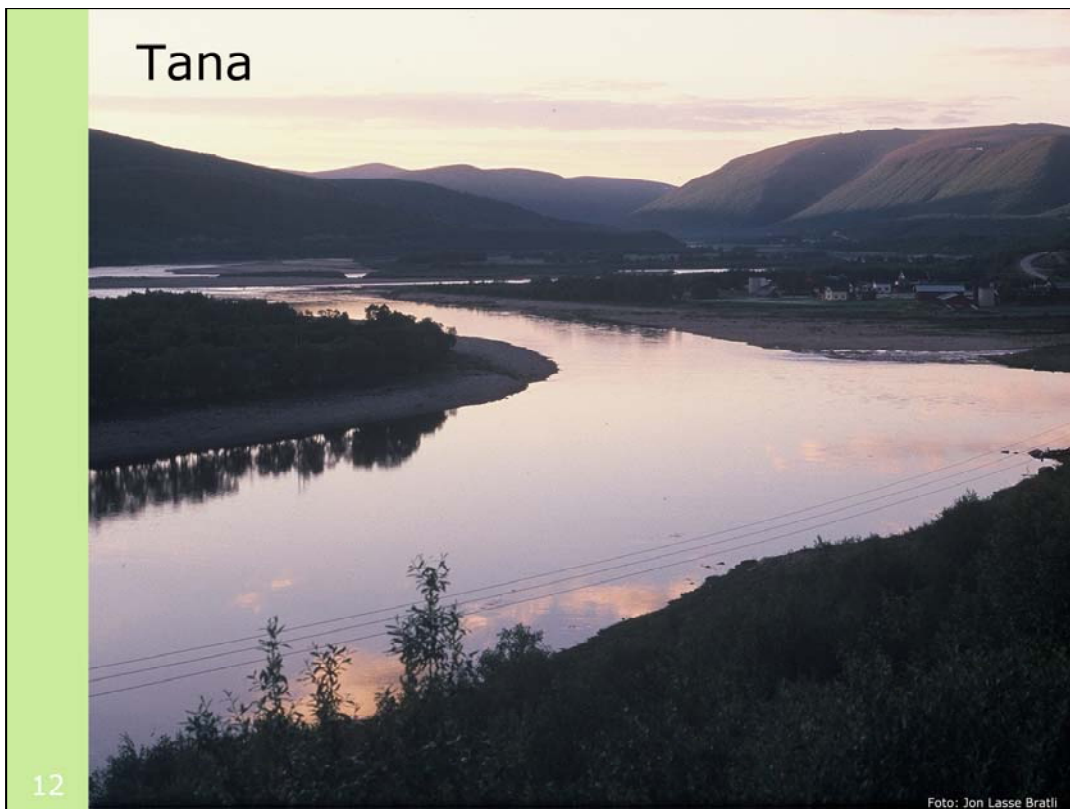
I områder hvor situasjonen for laksebestandene er god, går DN inn for at gjeldende sesong for fiske blir opprettholdt. Det gjelder for eksempel fjordene i Vest-Finnmark.

Også i elvefisket ligger det an til betydelige innstramminger i fiske i forhold til fjoråret.

Reguleringene i sjølaksefisket er nå til behandling i MD, og det tas sikte på at en beslutning blir truffet i løpet av april.

Det er behov for en bedre samordning mellom reguleringen i sjø og elv. Vi vil her igangsette en prosess der vi vil involvere alle berørte aktører.

Visse spørsmål knyttet til en konsesjonsordning for sjølaksefisket – i første rekke spørsmål om mulig erstatningsplikt- er for tiden til vurdering i Justisdepartementets lovavdeling.

Tana

Mange er med god grunn bekymret for laksen i Tanavassdraget, ikke minst i mange av sideelvene

Det er åpenbart behov for innstramminger i fisket, og Norge har derfor foreslått noen konkrete innstramminger allerede i kommende fiskesesong

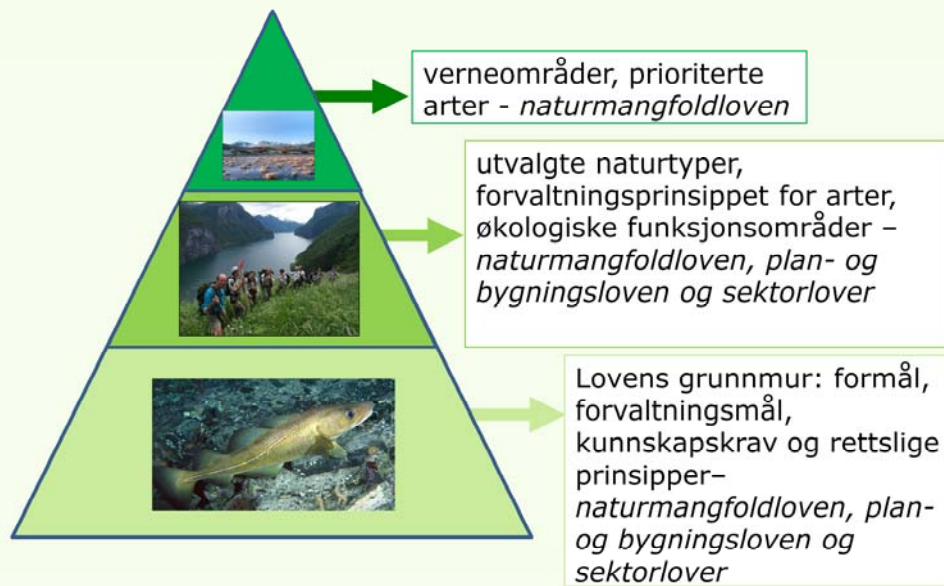
Finland har imidlertid hatt problemer med å akseptere slike strakstiltak, og det går nå mot svarlig gjenåpning av formelle avtaleforhandlinger med følgende hovedtemaer:

- Reguleringer i fisket fra og med 2011
- Innarbeiding av moderne forvaltningsprinsipper og mekanismer for fleksibilitet i fiskereguleringene

I tillegg må vi gjøre noen tekniske justeringer for å tilpasse avtalen til lokal forvaltning på norsk side i tråd med forslag fra et omforent utvalg

Kanskje de fiskeberettigede i Tanadalen etter hvert blir medlemmer i Norske Lakseelver?

Naturmangfoldlovens hovedgrep

13

Kilde: Miljøverndepartementet

Verneområder og prioriterte arter. Det mest verdifulle – indrefiléten av norsk natur.

Mellomsjiktet – natur som krever spesielle hensyn. Utvalgte naturtyper, der man må sikre arter gjennom bærekraftig bruk (høsting og fangst) og der noe truer natur (fremmede organismer).

Grunnmuren. Formål, forvaltningsmål og prinsipper. Gjelder for alle tiltak som berører natur, herunder vurderinger om tillatelse til akvakultur er miljømessig forsvarlig eller ikke.

Bildet viser innhenting av kunnskap om havet i forskningsprogrammet Mareano.

Del av lovens grunnmur.

Kunnskapskravet er også en del av lovens grunnmur: Gjelder ved alle offentlige beslutninger som kan berøre naturens mangfold. Både ved vedtak om vern og ved vedtak etter andre lover som berører natur. Vitenskapelig kunnskap og erfaringsbasert kunnskap.

Samlet belastning

Vurderingen av den første påvirkningen av et økosystem
Vurdering av nye påvirkninger på et allerede påvirket økosystem

15

Foto: Marianne Gjørsv

Økosystemtilnærming og samlet belastning

Jeg trodde at vi hadde et juridisk prinsipp om samlet belastning for natur. Men før 1. juli 2009 hadde vi ikke det.

Prinsippet, slik det er nedfelt i naturmangfoldloven, sier at et økosystem skal vurderes ut fra den samlede belastning som økosystemet er eller vil bli utsatt for.

Prinsippet om kostnadsdekning

Prinsippet om at kostnadene ved miljøforringelse skal bæres av tiltakshaver

16

Foto: Marianne Gjerv

Kostnader ved miljøforringelse

Kostnader ved å hindre eller begrense skade innbefatter alle kostnader ved forebyggende eller gjenopprettende tiltak.

I dette kan det også ligge kostnader for å fremskaffe kunnskap.

Kostnader for å hindre eller begrense skade kan også være kostnader ved overvåking av miljøtilstanden der en tillatt virksomhet finner sted og som den kan ha effekt på.

Føre-var-prinsippet

Ved behandling av søknader

Av eget tiltak

17

Foto: Marianne Gjørsv

Ved behandling av søknad om tiltak

Når det treffes en beslutning uten at det foreligger tilstrekkelig kunnskap om hvilke virkninger den kan ha for naturmiljøet, skal det tas sikte på å unngå mulig vesentlig skade på naturmangfoldet.

Av eget tiltak

Foreligger en risiko for alvorlig eller irreversibel skade på naturmangfoldet, skal ikke mangel på kunnskap brukes som begrunnelse for å utsette eller unnlate å treffe forvaltningstiltak.

Artsforvaltning

Nyklekte gråmåseunger

Torsk

Regler om høsting og annet uttak, innledet med det generelle forvaltningsprinsippet for arter

Høsting krever tillatelse

"Høsting kan bare tillates når best tilgjengelig dokumentasjon tilsier at arten produserer et høstingsverdig overskudd"

18

Det første vilkåret om «best tilgjengelig dokumentasjon» er knyttet både til formen på og innholdet i den dokumentasjonen som skal ligge til grunn på det tidspunktet man fatter vedtak om høsting. Kriteriet medfører at myndighetene må skaffe seg en oversikt over eksisterende data og sammenstille og bruke disse data på en faglig forsvarlig måte. Dokumentasjonen bør omfatte data både om bestandens størrelse og utvikling og om høstingens faktiske omfang. Dokumentasjonen som brukes bør i størst mulig grad være fremskaffet ved vitenskapelige metoder. Også informasjon som fremkommer gjennom rapporteringer og erfaringsbasert kunnskap hos alle aktører, herunder samisk erfaringsbasert kunnskap, skal kunne brukes som dokumentasjon, enten alene eller sammen med forskningsbasert kunnskap (jf. § 8).

I de situasjoner hvor eksisterende data er såpass mangelfulle at det er svært usikkert om høstingen er faglig forsvarlig, bør myndighetene nekte eller begrense høsting. I de tilfeller der også begrenset høsting vurderes som usikkert, kan myndigheten likevel åpne for det dersom det samtidig iverksettes innhenting av nye data og disse evalueres fortløpende.

Vilkåret «best tilgjengelig dokumentasjon» i § 16 tredje ledd er et dokumentasjonskrav knyttet til om det foreligger et «høstingsverdig overskudd» for den aktuelle arten. Dette er dermed en spesialregel i forhold til § 8. Paragraf 8 kan imidlertid komme inn f.eks. ved vurderinger etter fjerde ledd.

Vilkåret i tredje ledd om «best tilgjengelig dokumentasjon» må også ses i sammenheng med forvaltningsloven § 17. Det aktuelle kriteriet viser for det første til hvilken type faktagrunnlag som normalt bør ligge til grunn for avgjørelser som angår høsting og annet uttak av virveldyr, mens forvaltningsloven § 17 angir at faktagrunnlaget må være tilstrekkelig for å kunne treffe en avgjørelse. For det annet angir kriteriet i naturmangfoldloven § 16 tredje ledd konkret hva som ligger i «så godt opplyst som mulig» etter forvaltningsloven § 17 når det er tale om saker om høsting og annet uttak. Forholdet mellom kravet om kunnskap generelt etter naturmangfoldloven og alminnelige forvaltningsrettslige prinsipper er omtalt i kap. 8.5.5.4.

Revisjon av lakse- og innlandsloven

Revisjon av lakse- og innlandsfiskloven

Et forslag til endringer i loven har vært på høring. Ytterligere tilleggforslag ble sendt på høring like før påske.

Det er blant annet foreslått forskriftshjemler for forvaltning av de nasjonale laksevasdragene, overvåking av vill laksefisk, samt obligatorisk organisering av rettighetshavere. Det er også foreslått en klargjøring av forholdet til dyrevelferd.

Generelt er denne revisjonen en oppdatering og modernisering basert erfaringene sidene lovene ble vedtatt i 1992. Den reviderte loven vil også være harmonisert med naturmangfoldloven.

Villaksens verdiskaping

20

Verdiskaping – villaks

Villaksen representerer betydelige verdier for samfunnet.

Lakseturistnæringen bidrar til en årlig lokal omsetning på minst 1 milliard kr.

Av dette utgjør ca. 30 % kjøp av fiskerett. Mange rettighetshavere driver også gårdsturisme og tilbyr pakkeløsninger med laksefiske, guiding, matservering og overnatting.

Ifølge en rapport fra Reiselivsbedriftenes Landsforening i samarbeid med Norges Skogeierforbund er det mulig å øke den samlede omsetningen av laksefiske fra 1 milliard kr til godt over 2 milliarder kr hvert år.

Det vil dessverre være nødvendig med store begrensninger i elvefisket også i årene fremover. Jeg har merket meg og setter stor pris på at rettighetshavere i elvene har forståelse for dette.

Det er en skjebnetid for villaksen. Det haster å finne nye og mer effektive virkemidler.

Det er viktig at alle står på for å få fram kunnskap, og skape forståelse for gjennomføring av nødvendige tiltak !

Jeg ser fram til et fortsatt godt samarbeid! [animert tekstboks]